

Секція 5. Географічні науки

Мирза-Сіденко Валентина Миколаївна

доцент кафедри географії та геоecології

Центральноукраїнський державний педуніверситет

м. Кропивницький, Україна

ДО ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕЛЕМЕНТІВ СТРУКТУРНОЇ БУДОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним із стратегічних напрямів збереження біорізноманіття в Україні є розбудова національної екологічної мережі України. Проектування екомережі України виконується на трьох масштабних рівнях: національному, регіональному, локальному. Рішенням Кіровоградської обласної ради від 23.06.2017 р. затверджена регіональну схему формування екологічної мережі області, яка відображає розміщення 99 регіональних центрів біорізноманіття та екокоридори. Наведена схема потребує оптимізації структурної будови екомережі, зокрема виділення ключових структурних елементів - природних ядер, регіональних центрів біорізноманіття, біоцентрів. Зазначені питання розглянуті у даній публікації.

Ресурсну базу регіональної екомережі Кіровоградської області визначають:

- території та об'єкти природно-заповідного фонду як основні природні елементи екологічної мережі;
- розвинена гідромережа, яку складають 1599 водотоків, акваторії 87 водоймищ, понад 100 боліт, 64 озера, 1915 ставків;
- водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів і зони санітарної охорони;
- ліси та інші лісовкриті площі, показник лісистості – 6,7%;
- ділянки степової рослинності;
- кристалічні відслонення, кам'яні розсипи, піски, солончаки тощо;

- частково землі сільськогосподарського призначення (пасовища, луки, сіножаті, вигони);
- ділянки на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України;
- ділянки, які є місцями зростання і перебування рослин і тварин занесених до Червоної книги України.

На території дослідження зареєстровано 171 видів, занесених до Червоної книги України (2009), у тому числі 108 – тварин, 55 – рослин, 8 видів грибів. На території області поширено 16 рідкісних рослинних угруповань, які включені до Зеленої книги України (2009), серед яких 2 – лісових, 10 – степових, 4 – водних. Загальна площа прогнозованих складових екомережі Кіровоградської області становить потенційно 21,8 % від загальної площі області, в Україні цей показник значно вищий – 38,2 %.

Станом на 1.01.2017 мережа природно-заповідного фонду Кіровоградської області включає 222 природно-заповідних територій загальною площею 100, 35 тис. га, серед них 26 – загальнодержавного (5,9 тис.га) та 196 місцевого значення (94,4 тис.га). Показник заповідності території Кіровоградської області становить 4,1%, у Черкаській – 2,9%, Київській – 4,0 %, Полтавській – 4,95 %, Вінницькій – 2,04 %.

В Кіровоградській області існує 2 регіональних ландшафтних парки - «Світловодський» та «Веселобоковеньківський ім. М.Л. Давидова». З метою охорони водно-болотних угідь підготовлено наукове обґрунтування на створення заказника загальнодержавного значення «Цибульницька затока» (1200,0 га). Актуальним є створення в області національного природного парку «Чорноліський» площею понад 13 тис.га.

Розбудова екомережі передбачає визначення просторового положення її ключових територіальних елементів - природних ядер національного та регіонального рівнів, регіональних центрів біорізноманіття, біоцентрів. У складі регіональної екомережі доцільно виділити 5 природних ядер, з них 2 -

національного значення: **Чорнолісько – Холодноярське** ядро (ЗЗланл „Чорноліський”, ЗПк „Холодний яр”) загальною площею 14,5 тис.га, **Світловодське** (РЛП „Світловодський”) пл. 60,3 тис.га та 3 природних ядра регіонального значення - унікальні масиви широколистяних лісів: **Голоче** (Голованіський р-н, Голочанське лісництво, МЗланд „Голочанське”) площею 3,7 тис. га, **Зелена Брама** (Новоархангельський р-н, Торговицьке лісн-во, МЗланд „Зелена Брама”) площею 2,95 тис. га. та система степових біотопів у складі **Боковеньківського** природного ядра (Долинський р-н, РЛП „Веселобоковеньківський ім.М.Л.Давидова”) площею 17,5 тис.га.

Вважаємо за необхідне виділити 39 регіональних центрів біорізноманіття (Рцб), серед них 25 природно-заповідних територій загальнодержавного значення (Войнівський, Когутівський, Монастирищенський, Чорноташлицький, Шумок, Миколаївський та ін.) та лісові масиви 14 найбільших лісництв ДЛГО „Кіровоградліс”: Голованівське (10344га), Червононерубаївське (3980 га), Вільховатське (5541 га), Оникіївське (4304 га) та ін.

Біоцентри розглядаються як локальні центри збереження ландшафтного та біотичного різноманіття з критичною площею не менше 2,0 га. Загальна кількість біоцентрів орієнтовно включатиме близько 300 природних територій та об’єктів, у т.ч. 192 природно-заповідних територій місцевого значення, близько 50 лісових урочищ та зарезервовані для наступного заповідання території: ур. Соломія (Гайворонський р-н), ур. Дорожинський ліс (Вільшанський р-н), Глинська балка (Світловодський р-н), а також військові полігони.

З огляду на виконувані функції у складі регіональної екомережі слід виокремити 3–рівневу систему екокоридорів: національного, міжрегіонального та регіонального значення.

Виділяємо 4 екокоридори національного рівня – Галицько-Слобожанський, Південноукраїнський, Південнобузький, Дніпровський. У

складі Галицько-Слобожанського екокоридору виокремлено Середньопридніпровський природний регіон, який включатиме Світловодське природне ядро. На межі Кіровоградської та Черкаської областей виокремлено Чорнолісько - Холодноярське природне ядро дубових, дубово-грабових, кленово-липово-дубових лісових масивів. Південноукраїнський (степовий) екокоридор національної екомережі містить РЛП "Веселобоковеньківський" (17,5 тис.га). Функції регіональних центрів біорізноманіття виконуватимуть ботанічні заказники загальнодержавного значення - „Садківський степ”(362,3 га) (Устинівський р-н), „Богданівська балка”(25,2 га) (Бобринецький р-н), „Власівська балка”(130,7 га) (Петровський р-н), „Войнівський” та ін. Дніпровський національний екокоридор містить РЛП „Світловодський”. Роль регіональних центрів біорізноманіття виконують ландшафтні заказники загальнодержавного значення „Кінські острови”(114 га), „Острів Лисячий”(100 га), „Цюпина балка”(30 га) – ботанічний заказник загальнодержавного значення та природно-заповідні території місцевого значення „Барвінкова і тюльпанова гора”(5,2 га), „Придніпровські кургани”, „Степовий горб” та ін. У межах Південно-Бузького національного екокоридору на території Кіровоградської області виділено регіональні центри біорізноманіття: орнітологічний заказник загальнодержавного значення площею „Бандурівські ставки” площею 385,6 га, заповідне урочище „Сальківське”(66,3 га) (Гайворонський р-н).

До екокоридорів міжрегіонального значення відносимо Інгульський, Інгулецький, Тясминський. По основних притоках р. Інгулу є доцільним виділення локальних екокоридорів: Громокліївського, Сугокліївського, Вошивського, Сугокліївсько-Кіровоградського, Грузького, Кандаурівського, Аджамського, Кам'янського, Березівського, Сагайдацького. В основі регіональних центрів біорізноманіття – ділянки з найбільш збереженим природним рослинним покривом. Серед них ландшафтний заказник

загальнодержавного значення «Монастирище»(15,3 га), «Полозова балка» - загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення (27,0 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Витоки р.Інгул» (1 га), гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Верхів'я р. Інгул» (14 га), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ганно-Леонтовицька» (0,5 га), заповідне урочище «Селіванівське» (15,0 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Березівське гирло» (пл. 17,0 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Інгульські крутосхили» (15 га).

Екокоридори регіонального рівня представлені річково-долинними системами рр. Синиці, Синюхи, Ятрані, Чорного Ташлика, Великої Висі, Цибульника. В даний час триває розробка їх елементів.

Отже, проєктована регіональна екомережа Кіровоградської області потенційно включатиме 5 природних ядер, близько 300 біоцентрів та складатиметься з 4 екокоридорів національного рівня – Галицько-Волинського, Південноукраїнського (Степового), Південнобузького, Дніпровського, 3 коридорів міжрегіонального рівня - Інгульського, Інгулецького, Тясминського, 6 регіональних екокоридорів - Синицького, Синюського, Ятранського, Чорноташлицького, Великовисівського, Цибульницького.

Література

1. Мирза-Сіденко В.М. Флора і рослинність Південного правобережного лісостепу на межиріччі Дніпра – Синюхи / В.М. Мирза-Сіденко. – Кіровоград, 2006. – С. 111-113.
2. Мирза-Сіденко В.М. Проєктована екологічна мережа межиріччя Дніпра – Синюхи (лісостепова частина Кіровоградської області) / В.М. Мирза-Сіденко, О.М. Розкос // Актуальні проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні : матеріали науково-практичної конференції / Педакадемія. – Кіровоград, 2003. – С. 67 - 68.